

Булгаков А. О., аспірант кафедри історії держави та права України та зарубіжних країн Національного Університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»

ДО ДЕЯКИХ ПРОБЛЕМ ВРЕГУЛЮВАННЯ ПИТАНЬ ПРИРОДООХОРОННОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ НА ПОЧАТКУ 90-Х РОКІВ

Перехід економіки держави до ринкових відносин у період становлення незалежної України на початку 90-х років супроводжувався і земельною реформою. Вона передбачала перерозподіл земель з одночасною передачею їх у приватну та колективну власність з метою створення умов для рівноправного розвитку різних форм господарювання на землі, формування багатокладної економіки, раціонального використання та охорони земель.

Аналіз досвіду правової регламентації охорони та раціонального використання земель згідно з задачами, які ставило життя в різний час, дозволяє нам враховувати помилки та досягнення, виявляти актуальні проблеми сучасного законодавства України на шляху до євроінтеграції, визначати стратегічні цілі та тактичні завдання удосконалення екологічного права нашої держави.

Розширення кола власників поставило перед законодавством та виконавчою владою низку проблем. Ст. 3. Постанови ВР УРСР «Про земельну реформу» 1990 р. зобов'язала місцеві Ради та Раду Міністрів Української РСР провести інвентаризацію земель усіх категорій, визначивши ділянки, що використовуються не за цільовим призначенням, нераціонально або способами, які призводять до зниження родючості ґрунтів, їх хімічного і радіоактивного забруднення, погіршення екологічної обстановки. Таким чином, розуміючи думку законодавця, можна стверджувати, що раціональне використання та охорона земель були поставлені, як одна із цілей земельної реформи і однією із задач природоохоронного законодавства. Однак в подальшому ці пункти так і залишились на папері. Аналізуючи законодавство до та після реформи, ми

бачимо, що значних змін і не відбулося. Але риночні відносини змушують передивитися ряд норм для встановлення обов'язків землекористувачів використовувати землю раціонально та охороняти її.

Доцільність корегування правової категорії збільшується з розвитком суспільних відносин в цьому секторі, зміною ролі держави в цих відносинах та еволюцією конкретних історичних обставин. Правове забезпечення охорони та раціонального користування стає все більш актуальною, бо її здатність до відновлення в умовах індустріального розвитку постійно зменшується. Регулювання цього питання потребує як повного, так і чіткого закріплення головних чинників з врахуванням континентальної системи права з жорсткими мірами покарання за невиконання, так і забезпечення оперативної гнучкості притаманна англо-американській.

Необхідною умовою подальшого розвитку екологічного та земельного законодавства за цим напрямом є розмежування та співвідношення різних визначень поняття раціональне використання земель та охорона земель. У роботах Н.И. Краснова наводилось декілька прикладів, але основними, враховуючи загальнотеоретичні положення земельного права як науки, він зупинився на двох основних: «Перша з них полягає в тому, що раціональне використання та охорона землі самостійні види суспільних відносин, це різні явища в сфері взаємовідносин суспільства з природою. Згідно другої точки зору, раціональне використання земель включає також і охорону її в процесі користування, так як сучасне розуміння користування землею признає його раціональним при виконанні землекористувачем комплексу заходів по охороні землі». Переважно поширення отримала саме ця, друга позиція. Підкреслюючи необхідність посилення екологічного аспекту, Н.И. Краснов, в іншій роботі вказує, що підзаконні акти радянського періоду і теоретичні положення з питань раціонального використання та охорони земель треба врахувати для вирішення проблеми збереження комплексу природних якостей земельного фонду, розвитку різноманітних видів і форм земельних відносин.

Таку позицію прийняв законодавець при розробці земельного кодексу України 2001 року. Ст. 162. Охорона земель – це система правових, організаційних, економічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання земель, запобігання необґрунтованому ви-

лученню земель сільськогосподарського і лісогосподарського призначення, захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісогосподарського призначення, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення. Та закріплюючи ст. 83 п. 3 Земельного кодексу України зазначаючи, що система раціонального використання земель повинна мати природоохоронний, ресурсозберігаючий, відтворювальний характер і передбачати збереження ґрунтів, обмеження негативного впливу на них, а також на рослинний та інші компоненти навколишнього середовища.

Історико-правовий аналіз з урахуванням еволюції поняття дозволить, на наш погляд, визначити динаміку змісту цього терміну в умовах історичних змін, розвитку суспільних відносин і становлення відповідних галузей законодавства України. У статтях 91 і 96 Земельного кодексу України, серед вимог до власників земельних ділянок не закріплюється обов'язковість їх раціонального використання, а вказується лише обов'язковість цільового використання, без урахування екологічних аспектів природокористування. При цьому Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 в ст. 12, на відміну від Земельного кодексу України від 25 жовтня 2001, одним з обов'язків громадян визначає саме раціональне, а не цільове використання природних ресурсів, що і буде правомірним. Виходячи з застосування земельного законодавства, на наш погляд, таке ж положення слід внести до чинного Земельного кодексу та Конституції України, доповнивши статтю 14.

Ст. 4 Земельного кодексу України в якості однієї із завдань правового регулювання земельних відносин закріплює забезпечення раціонального використання та охорони земель, але в практичній реалізації цього роз'яснення зміст і регламентація порядку його втілення в життя має протиріччя, не включаючи важливі умови належного використання земель.

На нашу думку, природоохоронним нормам необхідно надати дієвий характер шляхом інтеграції в деяке правове поле або підсистему, органічно і функціонально забезпечуючи застосування коштами відповідних інститутів, органів, механізмів та інструментів.